

مقاله پژوهشی: رویکردی به رابطه اقتدار نظامی با مذاکره در اندیشه فرمانده معظم کل قوا

حسین آزادی نژاد، فتح‌الله کلانتری^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۲۱

چکیده

گفتگو و روابط سیاسی به‌تنهایی نمی‌تواند باعث اقتدار سیاسی شود. البته گفتگو شرط لازم است، اما کافی نیست. اقتدار سیاسی زمانی به دست می‌آید که گفتگو همراه با قدرت نظامی و قدرت بازدارندگی باشد و به همین دلیل اقتدار نظامی علاوه بر اینکه گفتگوهای سیاسی را آسان می‌کند، باعث اقتدار سیاسی هم می‌شود. هدف اصلی این مقاله رویکردی به رابطه اقتدار نظامی با مذاکره در اندیشه فرمانده معظم کل قوا می‌باشد. این مقاله از نوع کاربردی و به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده و حجم نمونه ۷۴ نفر است. روش جمع‌آوری اطلاعات میدانی و کتابخانه‌ای می‌باشد، که ابتدا بیانات مرتبط مقام معظم رهبری (تعداد ۳۰ فیش)، به عنوان بعد استخراج و از طریق پیمایش و نظر خبرگی، مؤلفه‌بندی و شاخص‌گذاری گردید، سپس بر اساس مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای مطالب مرتبط (تعداد ۲۱ فیش)، به عنوان بعد استخراج و از طریق پیمایش و نظر خبرگی، مؤلفه‌بندی و شاخص‌گذاری گردید. بر اساس یافته‌های تحقیق، تعداد ۱۲ عامل بیان‌کننده رویکرد رابطه اقتدار نظامی با مذاکره در اندیشه فرمانده معظم کل قوا هستند. این عوامل عبارت‌اند از: توان موشکی؛ اقتدار نظامی؛ افزایش قدرت بازدارندگی؛ قدرت و نفوذ منطقه‌ای؛ پیشرفت و افزایش توانمندی؛ خدامحوری و مجاهدت در راه خدا؛ اقتدار دفاعی؛ استقلال؛ حضور فعال و مقتدرانه و اثربخش؛ پایبندی به اصول و آرمان‌ها؛ توان نهضتی و همگرایی با گروه‌های جهادی جمهوری اسلامی ایران.

کلیدواژه‌ها: اقتدار نظامی؛ اقتدار سیاسی؛ مذاکره؛ موشک؛ نفوذ منطقه‌ای.

۱ - دانشجوی دکتری علوم دفاعی راهبردی، گرایش سیاست دفاعی، h.azadinejad99@sndu.ac.ir

۲ - عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی و پژوهشگر جنگ آینده، تهران

مقدمه

در اسلام یک اصل اجتماعی هست به این صورت: «و اعدوالمهم ما استطعتم من قوه» (انفال ۱۶)، یعنی ای مسلمانان تا آخرین حد امکان در برابر دشمن نیرو تهیه کنید. از طرف دیگر در سنت پیغمبر یک سلسله دستورها رسیده است که در فقه به نام «سبق و رمایه» معروف است. دستور رسیده است که خود و فرزندان‌تان تا حد مهارت کامل، فنون اسب‌سواری و تیراندازی را یاد بگیرید. اسب‌دوانی و تیراندازی جزء فنون نظامی آن عصر بوده است. بسیار واضح است که ریشه و اصل قانون «سبق و رمایه»، اصل «و اعدوا لهم ما استطعتم من قوه» است؛ یعنی تیر و شمشیر و نیزه و کمان و اسب از نظر اسلام اصالت ندارد؛ آنچه اصالت دارد نیرومند بودن است. آنچه اصالت دارد این است که مسلمانان در هر عصر و زمانی باید تا آخرین حد امکان از لحاظ قوای نظامی و دفاعی در برابر دشمن نیرومند باشند. لزوم مهارت در تیراندازی و اسب‌دوانی جامه‌ای است که به تن لزوم نیرومندی پوشانیده شده است و به عبارت دیگر شکل اجرایی آن است. لزوم نیرومندی در مقابل دشمن قانون ثابتی است که از احتیاج ثابت و دائمی سرچشمه گرفته است (مطهری، ۱۳۸۵: ۱۱۹). موقعیت بی‌بدیل ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک ج.ا.ایران با محوریت جهان اسلام، کشورمان را به بازیگری فعال و منطقه‌ای و بین‌المللی تبدیل کرده است؛ به همین دلیل جمهوری اسلامی ایران، همواره توسط کشورهای سلطه‌طلب تهدید می‌شود. دشمنان انقلاب اسلامی با هدف نفوذ سیاسی و تغییر رفتار مسئولان نظام در پی محدود کردن فعالیت‌های نظامی از طریق گفتگو با دولت ج.ا.ایران هستند و از این‌رو قدرت نظامی و موشکی را که نماد اصلی اقتدار نظامی است، مورد هدف قرار داده‌اند.

یکی از مؤلفه‌های مهم در یک نظام سیاسی، مؤلفه‌ی دفاع و امنیت است که ولی‌فقیه در نظام جمهوری اسلامی ایران، به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر آن تأثیر می‌گذارد (شیرازی، ۱۳۷۰: ۶۴). از این جهت و با توجه به ماهیت صلح‌جویانه و جنگ‌ستیزی دین اسلام، هدف اصلی پژوهش، با وجود کارهای خوبی که در خصوص تأثیر اقتدار نظامی بر اقتدار سیاسی شده، تاکنون پژوهش‌مدون و علمی در خصوص رابطه بین اقتدار نظامی با اقتدار سیاسی انجام نشده است، لذا آنچه به‌عنوان مسئله اصلی تحقیق ذهن محققین را به خود معطوف نموده، رویکرد رابطه اقتدار نظامی با مذاکره در اندیشه فرمانده معظم کل قوا است. اهداف فرعی عبارت است از:

- تبیین عوامل مؤثر نفوذ منطقه‌ای بر چانه‌زنی سیاسی بر اساس اندیشه فرمانده معظم کل قوا؛
- تبیین عوامل مؤثر قدرت نظامی بر اقتدار میدانی بر اساس اندیشه فرمانده معظم کل قوا.

۱ Geopolitical

۲ GeoStrategy

سؤال اصلی تحقیق: رویکرد رابطه اقتدار نظامی با مذاکره در اندیشه فرمانده معظم کل قوا چگونه است؟
و سؤالات فرعی عبارت‌اند از:

- عوامل مؤثر نفوذ منطقه‌ای بر چانه‌زنی سیاسی در اندیشه فرمانده معظم کل قوا با اولویت کدامند؟
- عوامل مؤثر قدرت نظامی بر اقتدار میدانی در اندیشه فرمانده معظم کل قوا با اولویت کدامند؟
- عوامل ایجابی که باعث اهمیت این تحقیق شده عبارت است از:
 - تبیین قدرت موشکی بعنوان اقتدار نظامی؛
 - تبیین اقتدار نظامی بعنوان پشتوانه اقتدار سیاسی.
- عوامل سلبی که باعث ضرورت اجرای این تحقیق شده، عبارت است از:
 - کم توجهی به تقویت توان موشکی باعث غافلگیری راهبردی نظام و نیروهای مسلح در مقابل تهدیدات دشمن می‌شود؛
 - عدم توجه مسئولان، به اینکه اقتدار نظامی پشتوانه گفتگو و نفوذ سیاسی است.

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

پیشینه پژوهش

پیشینه‌ها با مراجعه به پژوهشکده‌ها و مراکز تحقیقاتی، مقالات علمی - پژوهشی عبارتند از: «شناخت‌شناسی عوامل مرتبط با مؤلفه دفاعی - امنیتی جهت استحکام ساخت درونی قدرت نظام با تأکید بر منویات مقام معظم رهبری» که در همایش استحکام ساخت درونی قدرت نظام در دانشگاه عالی دفاع در سال ۱۳۹۴ توسط «فتح‌الله کلاتری» ارائه شده است. سؤال اصلی مقاله عبارت است از: عوامل نرم‌افزاری، سخت‌افزاری و هوشمند، مؤلفه‌های دفاعی - امنیتی جهت استحکام ساخت درونی قدرت با تأکید بر منویات مقام معظم رهبری کدامند؟ در این مقاله ویژگی‌های سخت‌افزاری، نرم‌افزاری و هوشمند مؤلفه دفاعی - امنیتی بیان شده است؛ اما قدرت موشکی و توان نهضتی سپاه پاسداران به‌عنوان نماد اقتدار دفاعی مورد واکاوی قرار نگرفته است (کلاتری، ۱۳۹۴).

مقاله با عنوان تأثیر اقتدار دفاعی بر اقتدار سیاسی از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با بیان این نکته که قدرت موشکی و توان نهضتی ضمن ایجاد اقتدار دفاعی هوشمند، باعث اقتدار سیاسی می‌شود. نتایج پژوهش حکایت می‌کند که قدرت موشکی درون‌زا، باعث افزایش توان جنگ سخت، هیبریدی و دورایستا شده است و از طریق قدرت موشکی و توان نهضتی، تهدیدات امنیتی، منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای خنثی می‌شود و به همین دلیل اقتدار دفاعی همه‌جانبه ضمن خنثی کردن انواع تهدیدات سخت، نرم و هوشمند، باعث اقتدار سیاسی ایران در سطح منطقه و جهان شده است (کلاتری، ۱۳۹۶).

مقاله با عنوان الگوی راهبردی تحکیم و توسعه اقتدار دفاعی امنیتی جمهوری اسلامی ایران توسط رشید زاده و عاشوری انجام شده است که نتایج حاصله الگوی راهبردی مناسب برای تحکیم و توسعه اقتدار دفاعی امنیتی جمهوری اسلامی ایران ارائه شده، که الگویی دانایی محور و بر قدرت درون‌زا تأکید دارد. دستاوردهای این پژوهش نمایانگر این است که تحکیم و توسعه اقتدار دفاعی امنیتی حول محور ولایت فقیه شکل می‌گیرد. ویژگی‌های مشروعیت، نفوذ و کارآمدی نیز در چارچوب یک مثلث متساوی‌الاضلاع تبلور می‌یابند (رشید زاده و همکار، ۱۳۹۰).

مقاله‌ای با عنوان بررسی نقش عوامل ژئوپلیتیک در تعیین دکترین نظامی، نوشته شده است. نتیجه مقاله این است که شاخص‌های ژئوپلیتیک شامل شکل هندسی، مساحت کشور، موقعیت جغرافیایی کشور، وضعیت مرزهای جمهوری اسلامی ایران، موقعیت خلیج فارس و تنگه هرمز و جغرافیای نظامی کشور (جنبه‌های نظامی زمین) بر انتخاب نوع و تدوین دکترین نظامی مؤثر می‌باشند و مناسب‌ترین نوع دکترین نظامی با توجه به عوامل ژئوپلیتیک دکترین بازدارندگی - دفاعی است (پورشاسب، ۱۳۹۷).

مقاله با عنوان استحکام درونی قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه‌ی مقام معظم رهبری؛ با تأکید بر مؤلفه‌های دفاعی - امنیتی؛ در این پژوهش با روش توصیفی و رویکرد تحلیلی، سیاست‌های دفاعی - امنیتی مقام معظم رهبری را در چارچوب قدرت سخت و نرم و با توجه به حضور و نفوذ پررنگ ایشان در حل بن‌بست‌های سیاسی - امنیتی و همچنین در راستای تأمین امنیت جمهوری اسلامی ایران تبیین کرده است. البته با توجه به مقتضیات زمان و بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در مورد اهمیت جنگ نرم، اولویت این پژوهش تبیین ابعاد و محورهای قدرت نرم درونی و تأثیرگذار بر استحکام نظام جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه معظم له بوده است (قنبری و همکاران، ۱۳۹۵).

مفهوم‌شناسی

قدرت^۱ هابز معتقد است، قدرت آدمی وسایلی است که برای دستیابی به امر مطلوبی در آینده در اختیار دارد (منوچهری، ۱۳۷۶: ۳۲). از دید پارسونز^۲ قدرت یعنی واسطه‌ای تعمیم‌یافته برای تضمین اجرای تعهدات الزام‌آور واحدهایی در نظام سازمان جمعی، وقتی که تعهدات از لحاظ تأثیرشان بر اهداف جمعی مشروعیت می‌یابد (راش، ۱۳۷۷: ۵۹).

۱ Power
۲ Habz
۳ Parsonz

قدرت درون‌زا با استفاده از ظرفیت‌های داخلی: قدرت درون‌زا مجموعه منابع مولد قدرت و اقتدار است که با ساخت درونی نظام مرتبط است و اجزای آن را مؤلفه‌های بومی هر ملت و کشور تشکیل می‌دهد و خود نظام توان مدیریت کلان و خرد آن منابع را در اختیار دارد؛ همچون اعتقادات، دانش، ثروت ملی، منابع طبیعی، نیروهای متعهد و دارای اعتماد به نفس (نبوی، ۱۳۸۸: ۴۴). مشکلات کشور را تنها یک چیز حل می‌کند؛ آن هم عبارت است از "نگاه به ظرفیت‌های درونی" که این ظرفیت‌ها هم بحمدالله بسیار است؛ بی‌شمار است و استفاده از این ظرفیت‌ها به شکل حکیمانه. آنچه کشور را نجات می‌دهد، تکیه به نیروی داخلی و نگاه به درون است؛ هم در زمینه اقتصاد، هم در زمینه مسائل گوناگون اجتماعی و سیاسی، هم در زمینه مسائل فرهنگی (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۱۱/۱۹).

قدرت منطقه‌ای: قدرت منطقه‌ای موضوعی است که با ترکیب مفاهیمی چون قدرت، جغرافیا و منطقه حوزه پژوهشی خاصی را ترسیم می‌کند که گویای نوع خاصی از تقسیم‌بندی دولت‌هاست که در آن قدرت ملی به مثابه معیار اصلی مورد توجه قرار می‌گیرد. ماهیت قدرت‌های منطقه‌ای بر اساس جایگاه کشورها در نظام بین‌الملل مشخص می‌شود که این مسئله خود تحت تأثیر مفهوم قطبیت^۱ و توزیع قدرت^۲ در نظام بین‌الملل است (گریفتس، ۱۳۸۸: ۷۴۶). بر اساس قطبیت و توزیع قدرت جایگاه کشورها مشخص شده و هر کشوری بر اساس میزان قدرت و توانمندی خود با مفاهیمی چون ابرقدرت، قدرت بزرگ، قدرت منطقه‌ای و قدرت‌های کوچک شناخته می‌شود. سائول برنارد کوهن^۳ قدرت منطقه‌ای را در رده دوم سلسله مراتب قدرت در نظام بین‌الملل قرار می‌دهد و معتقد است قدرت‌های منطقه‌ای اولاً تلاش می‌کنند خود را به عنوان هسته و مرکز منطقه مطرح کنند، ثانیاً نفوذ نظامی در منطقه را دنبال می‌کنند و ثالثاً خواست‌های برتری جویان‌های در کل منطقه دارند (کوهن، ۱۳۸۷: ۱۰۷-۱۰۳).

قدرت نظامی و نظامی‌گری: قدرت یکی از مفاهیمی است که به کرات در بررسی‌های علم سیاست به ویژه در روابط بین‌الملل به کار برده می‌شود؛ قدرت را معمولاً به عنوان رابطه اعمال نفوذ و تأثیرگذاری توانایی یک بازیگر به انجام عمل مطلوب خود یا بازداشتن وی از اعمال نامطلوب - تلقی کرده‌اند. فقدان نهادها و رویه‌های کارآمد برای حل منازعات در سطح بین‌المللی که قابل مقایسه با نهادها و رویه‌های موجود در اغلب نظامی سیاسی داخلی باشد، عنصر قدرت را بارزتر می‌سازد (دوئرتی و فالترگراف، ۱۳۸۴: ۱۵۱-۱۴۷).

^۱ Inter Power

^۲ polarity

^۳ Distribution of power

^۴ Saul.M.Cohen

قدرت موشکی ایران: در ارتباط با فعالیت‌های موشکی ایران، می‌توان به برخی از ادبیات موجود در این حوزه اشاره کرد. کردسمن (۲۰۱۴) در پژوهشی معتقد است، توانمندی موشکی، ایران را در رسیدن به اهداف خود کمک می‌کند تا نسبت به تهدیدات احتمالی دشمنان خود واکنش نشان دهد. همچنین باعث توسعه سیستم‌های تقویت‌کننده می‌شود که بر این اساس توانایی ضربه زدن به اهداف در سراسر اروپا و آمریکا را در اختیار ایران قرار می‌دهد. در همین راستا، توکان و کردسمن (۲۰۱۴) در پژوهشی دیگر بر این باورند که ایالات متحده، اروپا، رژیم صهیونیستی و اعراب توان تسلیحات هسته‌ای و توانایی موشکی و هوایی ایران را خطر جدی برای خود می‌دانند و سعی در جلوگیری از پیشرفت‌های موشکی آن دارند. بشری (۱۳۸۹) نیز معتقد است، ایران به جایگاه استراتژیک در منطقه و جهان، اعمال تحریم‌ها و همچنین به خاطر احساس عدم توازن قوا در منطقه به سمت جنگ‌های نامتقارن و راهبرد بازدارندگی گرایش یافته است؛ بنابراین توسعه صنایع موشکی را در دستور کار خود قرار داده است. همچنین قوام ملکی (۱۳۹۰) در قالب یک مقاله، جایگاه موشک در راهبرد بازدارندگی ایران را مورد بررسی قرار می‌دهد و معتقد است تسلیحات موشکی یک اولویت راهبردی برای ایران محسوب می‌شود؛ چون در شرایط فعلی ایران می‌تواند با توسعه توانمندی موشکی خود با صرف هزینه کم و در مدت زمانی کوتاه به قابلیت بازدارندگی بهتری دست یابد. فناوری موشکی به‌عنوان یک ابزار کارآمد در راهبرد دفاعی-امنیتی ایران جایگاهی محوری دارد. افزایش قابلیت‌های موشکی به‌عنوان فناوری بومی، نوعی بازدارندگی مؤثر امنیتی ایجاد خواهد کرد که به‌واسطه آن بازدارندگی همه‌جانبه ایران تقویت‌شده و دستیابی به اهداف استراتژیک دفاعی-امنیتی مطلوب محقق خواهد شد (Rabin, ۲۰۰۶: ۶۳). ما در چند دهه اخیر برای تحول در روابط کشورها و پیچیدگی منازعات، برنامه موشکی ایران ابعاد گسترده‌ای به خود گرفته است؛ به‌گونه‌ای که باعث نگرانی کشورهای غرب و رژیم صهیونیستی شده و مدام برای جلوگیری از پیشرفت‌های موشکی تلاش می‌کنند. این در حالی است که ایران همواره این تلاش‌ها را جزئی از سیاست بازدارندگی خود دانسته و نگرانی‌های رژیم صهیونیستی و آمریکا در این مورد را بی‌اساس می‌داند (Haines, ۲۰۱۵: ۲). در سال‌های بعد از انقلاب، سیاست‌های ایران در همکاری‌های نظامی با کشورهای دیگر مبنی بر انتقال فناوری بوده است، هرچند آمریکا و دیگر کشورهای متحد آن همواره تلاش کرده‌اند تا با استفاده از تمهیداتی همچون رژیم کنترل فناوری موشکی، از انتقال فناوری و قطعات لازم به ایران جلوگیری کنند. از دهه ۱۹۹۰ برنامه موشکی ایران به‌صورت متمرکز در حال پیشرفت است و منابع و انرژی قابل توجهی برای کسب فناوری موشکی و همچنین بهبود و بهسازی آن اختصاص داده شده است. در جنگ تحمیلی، ایران خطر عراق را با موشک‌های خریداری شده از خارج، دفع کرد؛ اما بعد از پایان جنگ به دلیل تداوم

خطرات و تهدیدات منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای، توسعه صنایع موشکی به‌عنوان ابزار مهم تأمین راهبرد دفاعی - امنیتی ایران در دستور کار قرار گرفت. کارشناسان و متخصصان ایرانی ابتدا با تغییر در ویژگی‌های موشک‌های خریداری‌شده، مونتاژ قطعات و منطبق کردن آن‌ها با نیازهای جنگی خود، شروع به تولید فناوری موشکی کردند و به تدریج این توانمندی جنبه داخلی و بومی به خود گرفت (بشری، ۱۳۸۹: ۳۷). از دید آمریکایی‌ها، امروزه ایران بیشترین تعداد موشک‌های بالستیک را در منطقه خاورمیانه دارد که روزبه‌روز در حال توسعه آن‌هاست. این توانمندی موشکی از احتمال حمله علیه ایران جلوگیری کرده و حتی وسیله‌ای برای ارباب محسوب می‌شود (Kahn, ۲۰۱۵: ۱). آن‌ها معتقدند اهداف راهبردی عینی و معقول ایران از دستیابی به این نوع موشک‌ها در درجه نخست بقای نظامی و سپس تبدیل شدن به قدرت نخست منطقه و در نهایت مرکزیت فناوری، علمی و اقتصادی است (Hildreth, ۲۰۱۲: ۱۲). به عقیده رابین هیچ فناوری نظامی و موشکی به‌اندازه موشک‌های بالستیک، ایران را در رسیدن به دو هدف مهم؛ یعنی نمایش تسلیحات جنگی و نظامی برای بازداشتن دشمنان از احتمال حمله و القای اندیشه خودکفایی در افکار عمومی مردم کشور کمک نمی‌کند (Rubin, ۲۰۰۶: ۶۴). همچنین محیط امنیتی ایران دارای خصوصیتی است که می‌توان دلیل، توجه سیاست دفاعی این کشور به اقتدار موشکی بالستیک (که قلب بازدارندگی ایران را تشکیل می‌دهد) را ناشی از درک همین ویژگی‌ها و به عبارتی تهدیدات دانست. دو عامل، تکثیر سلاح‌های هسته‌ای و موشک‌های بالستیک در کشورهای هم‌جوار (مصر، رژیم صهیونیستی، سوریه، عراق، عربستان، یمن، امارات، هنر و پاکستان)، مهم‌ترین عواملی هستند که ایران را به سمت دستیابی به موشک‌های بالستیک سوق می‌دهند (طارمی، ۱۳۸۳).

سیاست، اقتدار و قدرت دفاعی موشکی: ج.ا.ایران با توجه به اصول ارزشی و حقوقی خود، بازدارندگی نامتعارف هسته‌ای را رد کرده و اقتدار نظامی خود را به دفاع محدود می‌کند؛ چنانکه مقام معظم رهبری در سخنرانی خود در دیدار با رئیس و مسئول سازمان انرژی اتمی و جمعی از دانشمندان هسته‌ای کشور گفته بودند که: «ایران به دنبال سلاح هسته‌ای نیست؛ زیرا جمهوری اسلامی ایران، از لحاظ فکری، نظری و فقهی، داشتن سلاح هسته‌ای را گناه بزرگ می‌داند و اعتقاد دارد نگهداری چنین سلاحی نیز بیهوده، پرخطر و پرخطر است». ایشان همچنین در سخنرانی خودشان در اجلاس سران جنبش عدم تعهد در اوج افزایش فشارها بر ایران ابراز داشتند که «سلاح هسته‌ای نه تأمین‌کننده امنیت و نه مایه تحکیم قدرت سیاسی است، بلکه تهدیدی برای این هردو است. ... جمهوری اسلامی ایران استفاده از سلاح هسته‌ای و شیمیایی و نظایر آن را گناهی بزرگ و نابخشودنی می‌داند ... من تأکید می‌کنم که جمهوری اسلامی هرگز در پی تسلیحات هسته‌ای نیست و نیز هرگز از حق ملت خود در استفاده صلح‌آمیز از انرژی

هسته‌ای چشم‌پوشی نخواهد کرد» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۱). با توجه به این رویکرد، سیاست دفاعی ایران مبتنی بر دفاع بازدارنده است و نیروهای مسلح آن ملزم به دستیابی به پیشینه توان و اقتدار هستند تا در مواقع تهدید علیه منافع امنیتی کشور، با رویکردی تدافعی در ارباب دشمن از آغاز حمله، ایجاد ثبات نسبی و پرهیز از جنگ مؤثر باشند (ساعد، ۱۳۸۵). سیاست دفاعی ایران از یک سو بر اساس کاهش جنگ و تهاجم و استفاده از راه‌حل‌های دیپلماتیک برای عملیات خصمانه طراحی و از سوی دیگر بر اساس جنگ نامتقارن استوار شده است که عرضه‌کننده یک نیروی قوی برای دفاع از سرزمین خود است (Federation of Scientists American, 2012:1). عواملی همچون جهت‌گیری‌های ایدئولوژیک، تجربه ایران در جنگ تحمیلی و همچنین واقعیت‌های ژئوپلیتیک در شکل‌گیری دکترین دفاعی ایران بسیار مؤثر بوده‌اند. اساس و ضرورت‌های ایدئولوژیک نقشی اساسی در تدوین راهبرد امنیتی ایران دارد و ایدئولوژی نظام سیاسی عاملی تأثیرگذار بر ذهنیت و رویکرد راهبردی ایران برای طراحی ساختار دفاعی است. ایران در پیروی از آموزه‌های اسلام، مبنای امنیت خود را بر دفاع و رد هرگونه تجاوزگری قرار داده است؛ بنابراین در سیاست دفاعی خود به دنبال راهبردی بازدارنده و تدافعی است. تجربه ایران در جنگ تحمیلی نیز نقشی مهم در تأکید بر بازدارندگی و رویکرد دفاعی این کشور دارد؛ به گونه‌ای که این تجربه اراده نیروهای مسلح در افزایش توان بازدارندگی و تجهیز مجدد به جنگ‌افزارهای مدرن را تقویت کرد. از عناصر مهم در دکترین دفاعی ایران تأکید بر جنگ نامتقارن است که ناشی از تجربه ایران در جنگ با عراق است (طارمی، ۱۳۸۲). تأکید بر جنگ نامتقارن به این دلیل است که این نوع جنگ توان بازدارندگی ایران را به میزان قابل توجهی افزایش می‌دهد. ایران به عنوان یکی از کشورهای منطقه خاورمیانه که محیط امنیتی آن به بسیاری از کشورهای منطقه و جهانی مربوط می‌شود و برای حفظ امنیت خود و دفع تهدیدات احتمالی بدون توجه به نظام بین‌الملل، نمی‌تواند منافع خود را تأمین کند، با تهدیدها و فرصت‌های بسیاری مواجه است. بر این اساس، طراحی سیستم بازدارندگی منطقه‌ای با توجه به دکترین دفاعی آن از ضرورت‌های سیاست دفاعی این کشور محسوب می‌شود. از مهم‌ترین محورهای راهبرد نظامی ایران تلاش برای بازدارندگی همه‌جانبه و افزایش توانمندی دفاعی است که هدف اصلی قابلیت موشکی آن را دربر می‌گیرد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تلاش‌های بسیاری برای افزایش توان دفاعی انجام شده، اما برنامه‌ریزی برای سرمایه‌گذاری در صنعت موشکی پیشرفته، مهم‌ترین تلاش در زمینه‌ی افزایش بازدارندگی دفاعی بوده است. اقتدار موشکی نه تنها جزئی از دکترین دفاعی مبتنی بر بازدارندگی متعارف ایران است، بلکه مرکز آن نیز به شمار می‌رود. ایران با سرمایه‌گذاری بر روی ظرفیت‌های صنایع داخلی و واردات فناوری‌های تسلیحاتی از شوروی سابق، چین و کره شمالی موفق شد با وجود دسترسی اندک به فناوری غرب در راه

رسیدن به اهداف دفاعی خود، گام‌های بلندی بردارد (قوام ملکی، ۱۳۹۰). همچنین قدرت نظامی جمهوری اسلامی ایران باید از تدافعی که کنشی و انفعالی است به بازدارندگی آتش به اختیار که تهاجم پایه و فراکنشی است تغییر یابد (دهقان، ۱۳۹۹).

روش‌شناسی تحقیق

نتایج پژوهش کاربردی می‌باشد و می‌تواند مورد استفاده تصمیم‌گیرندگان بخش لشکری و کشوری قرار گیرد، لذا نوع پژوهش از نوع کاربردی و به روش توصیفی-تحلیلی و به صورت آمیخته (کمی و کیفی) انجام شده و حجم نمونه ۷۴ نفر است. قلمرو تحقیق از نظر زمانی، پس از تهاجم نظامی آمریکا به عراق، از سال شمسی ۱۳۸۲ تا انتهای برنامه چشم‌انداز ۲۰ ساله یعنی سال ۱۴۰۴ شمسی و اطلاعات این تحقیق از دو روش «میدانی» و «بررسی اسناد و مدارک» (کتابخانه‌ای علمی و تخصصی) گردآوری شده است. در روش کتابخانه‌ای، ادبیات موضوع و اطلاعات نظری موردنیاز با جست‌وجوی کتابخانه‌ای تخصصی، اینترنتی و بانک‌های اطلاعاتی به دست آمده است. در روش میدانی، با بهره‌جستن از سخنرانی‌های صورت گرفته و اسناد مورد نیاز، ابتدا بیانات مرتبط مقام معظم رهبری (تعداد ۳۰ فیش)، به عنوان بعد استخراج و از طریق پیمایش و نظر خبرگی، مؤلفه‌بندی و شاخص‌گذاری گردید، سپس بر اساس مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای مطالب مرتبط (تعداد ۲۱ فیش)، به عنوان بعد استخراج و از طریق پیمایش و نظر خبرگی، مؤلفه‌بندی و شاخص‌گذاری گردید، سپس پرسشنامه‌ای برای تأیید شاخص‌ها تنظیم شد که ۲۴ پرسش از طریق طیف لیکرت در پنج سطح طبقه‌بندی گردید و از مجموع ۲۴ پرسش، ۲۲ پرسش مورد تأیید و دو پرسش مورد تأیید قرار نگرفت. در طراحی پرسشنامه با روش دلفی و با استفاده از نظر صاحب‌نظران، استادان و فرماندهان نظامی، شناسایی و سپس پرسشنامه مقدماتی تهیه و بین خبرگان توزیع شد و پس از تعیین اعتبار و روایی آن با استفاده از فرمول CVI و فرمول CVR، پرسشنامه نهایی تهیه گردیده است و برای محاسبه پایایی پرسشنامه از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید که پایایی پرسشنامه برابر خروجی نرم‌افزار عدد بالاتر از ۰٫۹، به دست آمد، بنابراین پرسشنامه مورد استفاده از قابلیت اعتماد لازم برخوردار می‌باشد.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف: یافته‌های تحقیق

جامعه آماری ۷۴ نفر است، چون جامعه مورد مطالعه کمتر از ۱۰۰ نفر می‌باشد پس جامعه آماری منطبق با جامعه نمونه است و به همین دلیل تحقیق به صورت تمام‌شمار انجام شده است.

طبق جدول زیر حجم نمونه از ۷۴ که ۳۰ نفر آن دارای مدرک کارشناسی بوده است؛ ۲۰ نفر دارای مدرک کارشناسی ارشد بوده؛ ۲۲ نفر دارای مدرک دکترا و یا دانشجوی دکتری بوده است، بنابراین جامعه نمونه از نظر مدرک و توجه به بیانات مقام معظم رهبری مناسب می‌باشند؛ بنابراین جامعه نمونه از نظر شناخت، مدرک تحصیلی و ... دارای روایی و پایایی لازم می‌باشد.

جدول شماره ۱: ویژگی‌های جامعه نمونه

ردیف	مدرک تحصیلی	سنوات خدمت	آشنایی	تعداد
۱	کارشناس	۱۰ تا ۲۰ سال	زیاد	۳۰ نفر
۲	کارشناسی ارشد	۱۵ تا ۲۵ سال	زیاد	۲۰ نفر
۳	دکترا	۲۰ سال به بالا	زیاد	۲۴ نفر
جمع کل				۷۴ نفر

تحلیل گفتمان

بر اساس اهداف و سؤالات تحقیق در این مقاله می‌بایست عوامل نفوذ منطقه‌ای و عوامل قدرت نظامی که بر چانه‌زنی سیاسی و اقتدار میدانی بر اساس فرمایشات امام خامنه‌ای مؤثر می‌باشند مورد تحلیل گفتمانی قرار بگیرد، لذا بر این اساس سخنرانی فرمانده معظم کل قوا در رابطه با این موضوع، فیش برداری و سپس کلیه فیش‌ها در جدول شماره ۲، جانمایی و مورد تجزیه و تحلیل گفتمانی قرار گرفته است لازم بذکر است که ابتدا بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به عنوان بعد در نظر گرفته شده و در ادامه با نظر صاحب‌نظران و خبرگان مؤلفه‌ها و شاخص‌ها احصاء و شاخص‌ها با تهیه پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت.

جدول شماره ۲: تحلیل گفتمان فرمایشات امام خامنه‌ای بر اساس فیش برداری از بیانات معظم له

ردیف	بیانات	تاریخ	مؤلفه	شاخص
۱	امروز جمهوری اسلامی به یک قدرت اثرگذار در سطح منطقه و در مواردی در سطح جهان تبدیل شده است.	۱۳۹۵/۰۱/۰۱	قدرت منطقه‌ای-جهانی	نفوذ

ردیف	بیانات	تاریخ	مؤلفه	شاخص
۲	امروز قدرت جمهوری اسلامی با روزهای اول قابل مقایسه نیست؛ به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای، در یک مواردی یک قدرت جهانی؛ در یک مسائلی کشور شما یک قدرت جهانی است.	۱۳۹۴/۱۱/۱۹	قدرت منطقه‌ای	قدرتمند
۳	امروز جمهوری اسلامی با صدای رسا، بدون بیم، بدون اینکه از تهدید دشمن بترسد و مرعوب دشمن بشود، دارد علیه ظلم، علیه سلطه، علیه استثمار و استکبار فریاد می‌کشد و این را ملت‌ها دارند می‌شنوند و تحت تأثیر قرار می‌گیرند.	۱۳۹۴/۰۸/۱۲	قدرت ایران اسلامی	قدرتمند - شجاعانه
۴	اعتراف می‌کنند که جمهوری اسلامی، امروز یک کشور قدرتمند در منطقه و اثرگذار بر روی حوادث منطقه است؛ دارای نفوذ است.	۱۳۹۴/۰۶/۲۵	نفوذ منطقه‌ای	حضور قدرتمند و اثرگذار - نفوذ
۵	دعوا بر سر این است که اگر یک کشور اسلامی با این خصوصیات به وجود بیاید، بساط استکبار برچیده است، بساط کفر برچیده است.	۱۳۹۴/۰۶/۱۲	نفوذ منطقه‌ای	قدرتمند - شجاعانه
۶	صریحاً می‌گویند که ایران در منطقه نفوذ دارد، در کشورها نفوذ دارد، روی ملت‌ها نفوذ دارد.	۱۳۹۴/۰۶/۱۲	نفوذ منطقه‌ای	نفوذ
۷	ملت ایران اثبات کرده که بدون تکیه‌ی به آمریکا، هم می‌شود پیشرفت علمی پیدا کرد، هم می‌شود پیشرفت اجتماعی پیدا کرد، هم می‌شود نفوذ بین‌المللی پیدا کرد، هم می‌شود عزت سیاسی در دنیای بشریت پیدا کرد.	۱۳۹۳/۰۲/۳۱	نفوذ منطقه‌ای و بین‌المللی	نفوذ - پیشرفت - عزت
۸	ملت ایران و نظام جمهوری اسلامی روزبه‌روز قوی‌تر، ریشه‌دارتر، مقتدرتر و دارای نفوذ بیشتر شده است.	۱۳۹۲/۱۰/۲۹	نفوذ منطقه‌ای	قوی - اقتدار - نفوذ

ردیف	بیانات	تاریخ	مؤلفه	شاخص
۹	جمهوری اسلامی امروز با جمهوری اسلامی سی سال قبل و بیست و پنج سال قبل، از لحاظ اقتدار و توسعه‌ی نفوذ و توانایی‌های درونی، تفاوت از زمین تا آسمان دارد؛ و شعارهای او هم شعارهای مستحکمی است.	۱۳۹۲/۰۶/۱۴	نفوذ منطقه‌ای	اقتدار - متکی به خود - استقلال - توانمند
۱۰	نفوذ روزافزون نظام جمهوری اسلامی در منطقه و در عالم؛ این‌ها واقعیت‌هایی است که وجود دارد؛ این واقعیت‌ها را هم باید دید.	۱۳۹۲/۰۶/۱۴	نفوذ منطقه‌ای	نفوذ
۱۱	نفوذ فرهنگی در جهان، نفوذ سیاسی در جهان و در منظومه‌ی سیاسی سلطه در عالم، این‌ها همه‌اش جزو آرمان‌ها است.	۱۳۹۲/۰۵/۰۶	نفوذ منطقه‌ای	توجه به آرمان - نفوذ
۱۲	در مسائل منطقه‌ای کار به جایی رسید که اعتراف و اقرار کردند که بدون حضور ایران و بدون رأی ایران، هیچ مشکل بزرگی در منطقه حل نخواهد شد.	۱۳۹۲/۰۱/۰۱	نفوذ منطقه‌ای	نفوذ
۱۳	نفوذ و اقتدار منطقه‌ای یک ملت و یک کشور پشتوانه‌ی استقلال و امنیت کشور است و مهم است. در همه‌ی این موارد، ما پیشرفت داشتیم؛ هم در زمینه امنیت، هم در زمینه سلامت، هم در زمینه نفوذ بین‌المللی، هم در زمینه تسلط بر حوادث گوناگونی که بر کشور و بر منطقه جاری است.	۱۳۹۲/۰۱/۰۱	نفوذ منطقه‌ای	نفوذ - اقتدار - استقلال - پیشرفت
۱۴	ملت ما از لحاظ پیشرفت علمی، پیشرفت اقتصادی، پیشرفت فرهنگی، آبروی بین‌المللی، نفوذ و اقتدار سیاسی، به جایی رسیده است که در دوران رژیم‌های پهلوی و قاجار خوابش را هم	۱۳۹۱/۱۱/۲۸	نفوذ منطقه‌ای	پیشرفت - نفوذ - اقتدار

ردیف	بیانات	تاریخ	مؤلفه	شاخص
	نمی‌دیدند؛ نه مردم، نه مسئولان.			
۱۵	ملت ایران با حرکت خود، با استقلال خود، با خودباوری خود، با توکل به خدا، اثبات کرد که می‌توان و می‌باید در مقابل سلطه‌ی بیگانگان و سلطه‌جویان ایستاد و می‌توان ایستاد. این را ملت ایران اثبات کرده است.	۱۳۹۱/۱۱/۱۹	نفوذ منطقه‌ای	خدا محوری - استقلال - اقتدار نظامی - خودباوری
۱۶	این قدرت و قوت و استحکامی که در این طرف به وجود آمده، آن طرف را می‌ترساند. این در اظهارات خودشان هم هست و دارند می‌گویند: اگر این کار را نکنیم، ایران قدرت اول خاورمیانه می‌شود؛ اگر این کار را نکنیم، نفوذ ایران در خاورمیانه زیاد می‌شود؛ از این حرف‌ها می‌زنند.	۱۳۸۹/۰۶/۲۵	نفوذ منطقه‌ای	قدرت - قوت - استحکام - نفوذ
۱۷	به مراتب نفوذ ملت ایران در دنیای اسلام گسترده‌تر است؛ امروز ما تواناتریم.	۱۳۸۹/۰۱/۱۱	نفوذ منطقه‌ای	توانمند - نفوذ
۱۸	جمهوری اسلامی ایران روزبه‌روز نفوذ بیشتر پیدا کرده و قدرت‌های بزرگ را به چالش گرفته و فشارهای این‌ها را خنثی کرده	۱۳۸۷/۰۶/۲۵	قدرت منطقه‌ای	نفوذ
۱۹	نفوذ و اقتدارش در منطقه، قابل مقایسه‌ی با بیست سال پیش و بیست و پنج سال پیش نیست.	۱۳۸۷/۰۵/۰۹	نفوذ منطقه‌ای	نفوذ - اقتدار
۲۰	ملت ایران امروز به‌سوی یک آینده خوب و روشن که در آن، هم دنیای مادی او تأمین است و هم عزت و سربلندی و ایمان و نفوذ او در سطح دنیای اسلام تأمین می‌شود، حرکت می‌کند.	۱۳۷۶/۰۷/۲۴	نفوذ منطقه‌ای	پیشرفت - عزت - اقتدار

ردیف	بیانات	تاریخ	مؤلفه	شاخص
۲۱	این است مبارزه با ظلم. ویژگی که جمهوری اسلامی را امروز در میان ملت‌های عالم به صورت یک الگو درآورده است و ملت‌ها برای آن احترام قائل‌اند.	۱۳۷۱/۱۱/۱۹	پایبندی به اصول اسلامی	الگو - شیجاع - مقتدر
۲۲	اسلام رو به رشد و گسترش است و در اعماق دل‌ها و ملت‌ها دارد نفوذ می‌کند. ملت ایران در این مسئله، پیشرو و پیشگام است. شما ملت ایران توانسته‌اید با مجاهدت و ایستادگی خود، حقانیت دعوت اسلامی را اثبات کنید.	۱۳۷۰/۱۰/۱۱	نفوذ منطقه‌ای	نفوذ - رشد و گسترش - مجاهدت و ایستادگی - پیشرو و پیشگام
۲۳	وقتی توانایی‌هایمان زیاد شد و دشمن دید که ما می‌توانیم مقابله به مثل کنیم، متوقف شد؛ این تجربه‌ی ما است. ما اگر چنانچه قدرت دفاعی خودمان را افزایش ندهیم، دشمنان ما جری خواهند شد، گستاخ خواهند شد، تشویق خواهند شد به اینکه به ما حمله کنند. باید قدرت دفاعی ما جوری باشد که دشمن تشویق نشود به یک اقدام و به دست از پا خطا کردن.	۱۳۹۶/۰۷/۲۶	قدرت نظامی	توانمند-قدرتمند- اقتدار
۲۴	هر چه می‌توانید روی موشک کار کنید؛ ببینید دشمن چقدر روی موشک حساس است، پس بدانید که چقدر کارتان مهم است.	۱۳۹۶/۰۴/۱۴	قدرت نظامی	قدرت موشکی
۲۵	سپاه که پیشرفت‌های موشکی خودش را نشان می‌دهد، نه فقط مایه‌ی افتخار و مباهات ایرانی‌ها است،	۱۳۹۵/۰۱/۱۱	قدرت نظامی	قدرت موشکی - اقتدار
۲۶	با صراحت، مبانی خود و اصول خود را گفت و پیش هم رفت.	۱۳۹۶/۰۳/۰۶	دیپلماسی انقلابی	پایبندی به اصول و آرمان

ردیف	بیانات	تاریخ	مؤلفه	شاخص
۲۷	ما برای جامعه‌ی انقلابی و اسلامی، به دیپلماسی انقلابی و اسلامی قائل هستیم، باید در درجه‌ی اول جهت‌گیری اسلامی حفظ شود و گستاخی و شجاعت در مقابل تهدیدهای دشمنان و قدرت‌های بزرگ و نیز حاکمیت عقل و منطق بر تصمیم‌گیری‌ها و حرکات، مورد توجه قرار بگیرد. این، خط درست دیپلماسی است.	۱۳۶۸/۰۵/۳۱	دیپلماسی انقلابی	پایبند به اصول و آرمان - شجاعانه - اقتدار
۲۸	انقلابی‌گری به آن است که ما مواضع اسلامی و انقلابی را قاطعانه و بدون رودربایستی و مرعوب شدن و خام شدن در مقابل برخی از چهره‌های امیدبخش کاذب، حفظ کنیم.	۱۳۶۸/۰۵/۳۱	دیپلماسی انقلابی	پایبند به اصول و آرمان های اسلامی و انقلابی - قاطعانه و شجاعانه
۲۹	وقتی توانستیم خط روشن مواضع انقلابی و اسلامی را دقیقاً حفظ کنیم و مرعوب قدرت‌ها نشویم و باکسی رودربایستی نداشته باشیم و فریب نخوریم، در حقیقت به ممشای انقلابی و اسلامی توجه کرده‌ایم.	۱۳۶۸/۰۵/۳۱	دیپلماسی انقلابی	پایبند به اصول و آرمان مواضع انقلابی و اسلامی
۳۰	در همه‌جا بایست در دیپلماسی موضع فعال داشته باشیم. بایستی انسان بخصوص در مسائل شبیه مسائل منطقه، خیلی لازم است که با دقت و هوشیاری و قدرت فعل، فعال بودن و اثرگذار بودن، وارد میدان بشود.	۱۳۹۵/۰۶/۰۳	دیپلماسی انقلابی	قدرت فعال و اثرگذار

تحلیل محتوا

بر اساس اهداف و سؤالات تحقیق در این مقاله می‌بایست عوامل نفوذ منطقه‌ای و عوامل قدرت نظامی که بر چانه‌زنی سیاسی و اقتدار میدانی جمهوری اسلامی ایران مؤثر می‌باشند، اسناد و مدارک و کتب مورد مطالعه و سپس مطالب مرتبط با موضوع، فیش‌برداری و سپس کلیه فیش‌ها در

جدول شماره ۳، جانمایی و مورد تجزیه و تحلیل محتوایی قرار گرفته است. لازم بذکر است که ابتدا مطالب مرتبط به عنوان بعد در نظر گرفته شده و در ادامه با نظر صاحب‌نظران و خبرگان مؤلفه‌ها و شاخص‌ها احصاء و شاخص‌ها با تهیه پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت.

جدول شماره ۳: تحلیل محتوا بر اساس فیش‌برداری از اسناد کتابخانه‌ای

ردیف	محتوا	سند	مؤلفه	شاخص
۱	توانمندی موشکی، ایران را در رسیدن به اهداف خود کمک می‌کند.	کردسمن (۲۰۱۴)	قدرت موشکی	موشک- هدفمندی
۲	باعث توسعه سیستم‌های تقویت‌کننده می‌شود که بر این اساس توانایی ضربه زدن به اهداف در سراسر اروپا و آمریکا را در اختیار ایران قرار می‌دهد.	کردسمن (۲۰۱۴)	قدرت موشکی	توانمند- قدرتمند
۳	تسلیمات موشکی یک اولویت راهبردی برای ایران محسوب می‌شود.	قوام ملکی (۱۳۹۰)	تسلیمات موشکی	حضور راهبردی و اثربخش- موشک
۴	افزایش قابلیت‌های موشکی به‌عنوان فناوری بومی، نوعی بازدارندگی مؤثر امنیتی ایجاد خواهد کرد.	قوام ملکی (۱۳۹۰)	بازدارندگی همه‌جانبه	موشک- بازدارندگی
۵	ایالات متحده، اروپا، رژیم صهیونیستی و اعراب توان تسلیمات هسته‌ای و توانایی موشکی و هوایی ایران را خطر جدی برای خود می‌دانند و سعی در جلوگیری از پیشرفت‌های موشکی آن دارند.	توکان و کردسمن (۲۰۱۴)	قدرت موشکی	توانایی موشکی - توانمند
۶	ایران به جایگاه استراتژیک در منطقه و جهان، اعمال تحریم‌ها و همچنین به خاطر احساس عدم توازن قوا در منطقه به سمت جنگ‌های نامتقارن و راهبرد بازدارندگی گرایش یافته است؛ بنابراین توسعه صنایع موشکی را در دستور کار خود دارد.	بشری (۱۳۸۹)	قدرت موشکی	صنایع موشکی - بازدارندگی - اقتدار
۷	ایران همواره این تلاش‌ها را جزئی از سیاست بازدارندگی خود دانسته و نگرانی‌های رژیم صهیونیستی و آمریکا در این مورد را بی‌اساس می‌داند.	(۲: ۲۰۱۵) Haines,	بازدارندگی	بازدارندگی
۸	از دهه ۱۹۹۰ برنامه موشکی ایران به‌صورت متمرکز در حال پیشرفت است و منابع و انرژی قابل توجهی برای کسب فناوری موشکی و همچنین بهبود و بهسازی آن اختصاص داده شده است.	(بشری، ۱۳۸۹: ۳۷)	قدرت موشکی	موشک- پیشرفت
۹	بعد از پایان جنگ به دلیل، تداوم خطرات و	(بشری، ۱۳۸۹:)	قدرت	صنایع موشکی -

ردیف	محتوا	سند	مؤلفه	شاخص
	تهدیدات منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای، توسعه صنایع موشکی به‌عنوان ابزار مهم تأمین راهبرد دفاعی - امنیتی ایران در دستور کار قرار گرفت.	۳۷.	موشکی	بازدارندگی
۱۱	اهداف استراتژیک عینی و معقول ایران از دستیابی به این نوع موشک‌ها در درجه نخست بقای نظامی و سپس تبدیل شدن به قدرت نخست منطقه و در نهایت مرکزیت فناوری، علمی و اقتصادی است.	۲۰۱۲: ۱۲) (Hildreth,	قدرت منطقه‌ای	قدرتمند - موشک - افزایش توانمندی
۱۲	هیچ فناوری نظامی و موشکی به‌اندازه موشک‌های بالستیک، ایران را در رسیدن به دو هدف مهم؛ یعنی نمایش تسلیحات جنگی و نظامی برای بازداشتن دشمنان از احتمال حمله و القای اندیشه خودکفایی در افکار عمومی مردم کشور کمک نمی‌کند.	۲۰۰۶: ۶۴) (Rubin,	قدرت نظامی	موشک - قدرتمند - بازدارندگی
۱۳	دو عامل، تکثیر سلاح‌های هسته‌ای و موشک‌های بالستیک در کشورهای هم‌جوار (مصر، رژیم صهیونیستی، سوریه، عراق، عربستان، یمن، امارات، هنر و پاکستان)، مهم‌ترین عواملی هستند که ایران را به سمت دستیابی به موشک‌های بالستیک سوق می‌دهند.	طارمی، ۱۳۸۲: ۱۸۴. (.	قدرت نظامی	موشک بالستیک
۱۴	سیاست دفاعی ایران مبتنی بر دفاع بازدارنده است.	(ساعد، ۱۳۸۵: ۶- (۵)	بازدارندگی	بازدارندگی
۱۵	نیروهای مسلح ملزم به دستیابی به بیشینه توان و اقتدار هستند تا در مواقع تهدید علیه منافع امنیتی کشور، با رویکردی تدافعی در ارعاب دشمن از آغاز حمله، ایجاد ثبات نسبی و پرهیز از جنگ مؤثر باشند.	(ساعد، ۱۳۸۵: ۶- (۵)	بازدارندگی	بازدارندگی - اقتدار
۱۶	سیاست دفاعی ایران از یک‌سو بر اساس کاهش جنگ و تهاجم و استفاده از راه‌حل‌های دیپلماتیک برای عملیات خصمانه طراحی شده است.	Federation of Scientists American, ۲۰۱۲: ۱	سیاست دفاعی	راه حل دیپلماتیک
۱۷	اساس و ضرورت‌های ایدئولوژیک نقشی اساسی در تدوین راهبرد امنیتی ایران دارد.	طارمی، ۱۳۸۲: ۱۸۲- (۱۸۸-۱۸۲)	بازدارندگی	مقابله با سلطه
۱۸	ایدئولوژی نظام سیاسی عاملی تأثیرگذار بر ذهنیت و رویکرد راهبردی ایران برای طراحی ساختار	طارمی، ۱۳۸۲: ۱۸۸- ۱۸۲	بازدارندگی	بازدارندگی

ردیف	محتوا	سند	مؤلفه	شاخص
	دفاعی است.			
۱۹	ایران در پیروی از آموزه‌های اسلام، مبنای امنیت خود را بر دفاع و رد هرگونه تجاوزگری قرار داده است؛ بنابراین در سیاست دفاعی خود به دنبال راهبردی بازدارنده و تدافعی است.	طارمی، ۱۳۸۲: ۱۸۸-۱۸۲	بازدارندگی	بازدارندگی
۲۰	از مهم‌ترین محورهای راهبرد نظامی ایران تلاش برای بازدارندگی همه‌جانبه و افزایش توانمندی دفاعی است که هدف اصلی قابلیت موشکی آن را دربر می‌گیرد.	قوام ملکی، ۱۳۹۰: ۱۰۶-۱۰۵	بازدارندگی	بازدارندگی - توانمندی - موشک
۲۱	اقتدار موشکی نه تنها جزئی از دکترین دفاعی مبتنی بر بازدارندگی متعارف ایران است.	قوام ملکی، ۱۳۹۰: ۱۰۶-۱۰۵	بازدارندگی	موشک - بازدارندگی

ب: تجزیه و تحلیل یافته‌ها

بر اساس تجزیه و تحلیل به عمل آمده از پرسشنامه‌های توزیع شده بین حجم نمونه و پس از اخذ تأییدیه شاخص‌های استخراج شده بر اساس اندیشه فرمانده معظم کل قوا، پس از تحلیل گفتمان و تحلیل محتوا از بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و اسناد موجود، عوامل نفوذ منطقه‌ای و قدرت نظامی که بر چانه‌زنی سیاسی و اقتدار میدانی ج.ا.ایران مؤثر هستند با استفاده از نرم‌افزار SPSS، در قالب جدول زیر محاسبه شده است.

جدول شماره ۴: تجزیه و تحلیل آماری بر اساس تحلیل گفتمان از اندیشه فرمانده معظم کل قوا و تحلیل محتوا از

اسناد و مدارک

ردیف	سوالات	میانگین	t	Sig. (2-tailed)	نتیجه	اولویت بندی آزمون فریدمن	اولویت
۱	تأثیر توان موشکی ج.ا.ایران به عنوان عامل قدرت نظامی بر اقتدار میدانی ج.ا.ایران	۴.۹۵۹۵	۸۴.۸	۰.۰۰۰۰	تأیید	۲۶.۳۲	۱
۲	تأثیر توان موشکی ج.ا.ایران به عنوان عامل نفوذ منطقه‌ای بر	۴.۹۰۵۴	۵۵.۶	۰.۰۰۰۰	تأیید	۲۵.۴۳	۴

ردیف	سوالات	میانگین	t	Sig. (۲- مستقیم)	نتیجه	اولویت بندی آزمون فریدمن	اولویت
	قدرت چانه زنی سیاسی						
۳	تأثیر قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران به‌عنوان عامل نفوذ منطقه‌ای بر قدرت چانه‌زنی سیاسی	۴.۷۵۶۸	۳۴.۹	۰.۰۰۰	تائید	۲۳.۴۱	۸
۴	تأثیر استقلال ج.ا.ایران به‌عنوان عامل قدرت نظامی بر اقتدار میدانی ج.ا.ایران	۴.۵۵۴۱	۱۸.۹	۰.۰۰۰	تائید	۲۰.۶۳	۱۶
۵	تأثیر استقلال ج.ا.ایران به‌عنوان عامل نفوذ منطقه‌ای بر قدرت چانه‌زنی سیاسی ج.ا.ایران	۴.۵	۱۶.۵	۰.۰۰۰	تائید	۲۰.۰۶	۱۷
۶	تأثیر اقتدار نظامی ج.ا.ایران به‌عنوان عامل قدرت نظامی بر اقتدار میدانی ج.ا.ایران	۴.۹۴۵۹	۷۳.۵	۰.۰۰۰	تائید	۲۶.۱۶	۲
۷	تأثیر اقتدار نظامی ج.ا.ایران به‌عنوان عامل نفوذ منطقه‌ای بر قدرت چانه‌زنی سیاسی ج.ا.ایران	۴.۸۶۴۹	۴۶.۶	۰.۰۰۰	تائید	۲۴.۸۱	۵
۸	تأثیر پیشرفت و افزایش توانمندی ج.ا.ایران به‌عنوان عامل قدرت نظامی بر اقتدار میدانی	۴.۷۲۹۷	۳۳.۲	۰.۰۰۰	تائید	۲۲.۸	۱۱
۹	تأثیر پیشرفت و افزایش توانمندی ج.ا.ایران به‌عنوان عامل نفوذ منطقه‌ای بر قدرت چانه‌زنی سیاسی ج.ا.ایران	۴.۷۴۳۲	۳۴.۰	۰.۰۰۰	تائید	۲۳.۲۵	۹
۱۰	تأثیر خدامحوری و مجاهدت درواه خدا ج.ا.ایران به‌عنوان عامل قدرت نظامی بر اقتدار	۴.۹۱۸۹	۶۰.۰	۰.۰۰۰	تائید	۲۵.۶۱	۳

ردیف	سوالات	میانگین	t	Sig. (۲- تایید)	نتیجه	اولویت بندی آزمون فریدمن	اولویت
	میدانی ج.ا.ایران						
۱۱	به تأثیر خدامحوری و مجاهدت در راه خدا ج.ا.ایران به عنوان عامل نفوذ منطقه‌ای بر قدرت چانه‌زنی سیاسی ج.ا.ایران	۴.۷۰۲۷	۳۱.۸	۰.۰۰۰۰	تائید	۲۱.۹۳	۱۳
۱۲	تأثیر پابندی به اصول و آرمان توسط ج.ا.ایران به عنوان عامل قدرت نظامی بر اقتدار میدانی	۴.۶۶۲۲	۳۰.۰	۰.۰۰۰۰	تائید	۲۱.۹۷	۱۲
۱۳	تأثیر پابندی به اصول و آرمان توسط ج.ا.ایران به عنوان عامل نفوذ منطقه‌ای بر قدرت چانه‌زنی سیاسی ج.ا.ایران	۴.۵	۲۱.۴	۰.۰۰۰۰	تائید	۱۹.۲۲	۱۹
۱۴	تأثیر حضور فعال و مقتدرانه و اثربخش ج.ا.ایران به عنوان عامل قدرت نظامی بر اقتدار میدانی	۴.۷۷۰۳	۳۵.۹	۰.۰۰۰۰	تائید	۲۳.۷۸	۷
۱۵	تأثیر حضور فعال و مقتدرانه و اثربخش ج.ا.ایران به عنوان عامل نفوذ منطقه‌ای بر قدرت چانه‌زنی سیاسی	۴.۵۲۷	۲۱.۸	۰.۰۰۰۰	تائید	۱۹.۵۹	۱۸
۱۶	تأثیر افزایش قدرت بازدارندگی ج.ا.ایران به عنوان عامل قدرت نظامی بر اقتدار میدانی ج.ا.ایران	۴.۷۴۳۲	۳۴.۰	۰.۰۰۰۰	تائید	۲۳.۲۳	۱۰
۱۷	تأثیر افزایش قدرت بازدارندگی ج.ا.ایران به عنوان عامل نفوذ منطقه‌ای بر قدرت چانه‌زنی	۴.۷۸۳۸	۳۷.۰	۰.۰۰۰۰	تائید	۲۳.۸۹	۶

ردیف	سؤالات	میانگین	t	Sig. (2-tailed)	نتیجه	اولویت بندی آزمون فریدمن	اولویت
	سیاسی ج.ا.ایران						
۱۸	تأثیر اقتدار دفاعی به عنوان عامل نفوذ منطقه‌ای بر گفتگوها و چانه‌زنی سیاسی	۴.۶۰۸۱	۲۱.۷	۰.۰۰۰	تائید	۲۱.۴۱	۱۵
۱۹	تأثیر توان نهضتی ج.ا. ایران به عنوان عامل قدرت نظامی بر اقتدار میدانی	۴.۲۲۹۷	۱۴.۸	۰.۰۰۰	تائید	۱۵.۲۹	۲۱
۲۰	تأثیر اقتدار دفاعی به عنوان عامل قدرت نظامی بر اقتدار میدانی	۴.۶۴۸۶	۲۹.۵	۰.۰۰۰	تائید	۲۱.۶۹	۱۴
۲۱	تأثیر توان نهضتی به عنوان عامل نفوذ منطقه‌ای بر چانه‌زنی سیاسی	۴.۴۰۵۴	۲۱.۱	۰.۰۰۰	تائید	۱۷.۷۸	۲۰
۲۲	تأثیر همگرایی با گروه‌های جهادی به عنوان عامل قدرت نظامی بر اقتدار میدانی	۴.۱۰۸۱	۹.۹۴	۰.۰۰۰	تائید	۱۴.۷۳	۲۲
۲۳	گفتگوها و چانه‌زنی سیاسی بدون پشتوانه اقتدار دفاعی باعث استیفای حقوق ج.ا. ایران	۲.۹۷۳	۰.۱۵	۰.۸۷۵	رد	۷.۴۶	۲۳
۲۴	گفتگو و چانه‌زنی سیاسی، باعث اقتدار دفاعی ج.ا. ایران می‌شود.	۲.۹۴۵۹	۰.۳۷	۰.۷۰۸	رد	۵.۵۹	۲۴

از کلیه سؤالات طراحی شده دو مورد از سؤالات ۲۳ و ۲۴ در آزمون t و Sig. (2-tailed) رد شده‌اند و بقیه مورد تائید قرار گرفته است.

با توجه به اهداف و سؤالات تحقیق در این مقاله که به دنبال تبیین عوامل مؤثر نفوذ منطقه‌ای و عوامل قدرت نظامی بر چانه‌زنی سیاسی و اقتدار میدانی جمهوری اسلامی ایران بر اساس

فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) هستیم، لذا بر این اساس سخنرانی فرمانده معظم کل قوا در رابطه با این موضوع فیش‌برداری و سپس کلیه فیش‌ها در جدول شماره ۲، جانمایی و مورد تجزیه و تحلیل گفتمانی قرار گرفته و توسط حجم نمونه بر اساس جدول شماره ۴ مورد تأیید قرار گرفته است. علاوه بر این اسناد و مدارک و کتب مورد مطالعه و سپس مطالب مرتبط با موضوع، فیش‌برداری و سپس کلیه فیش‌ها در جدول شماره ۳، جانمایی و مورد تجزیه و تحلیل محتوایی قرار گرفته که نهایتاً در قالب پرسشنامه به حجم نمونه داده شده و بر اساس جدول شماره ۴ مورد تأیید حجم نمونه قرار گرفته است، البته دو عامل گفتگوها و چانه‌زنی سیاسی بدون پشتوانه اقتدار دفاعی باعث استیفای حقوق ج.ا. ایران می‌شود و گفتگو و چانه‌زنی سیاسی، باعث اقتدار دفاعی ج.ا. ایران می‌شود، تأیید نشدند، لذا مورد تجزیه و تحلیل هم قرار نگرفته‌اند. با توجه به مطالب پیش‌گفته، تعداد ۲۴ عامل احصاء شده که ۲۲ عامل تأیید و در نتیجه‌گیری به آن اشاره گردیده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف- نتیجه‌گیری

چنانچه نظام جمهوری اسلامی دنبال علم، فناوری، مذاکره‌ی سیاسی، کارهای گوناگون تجاری و اقتصادی برود اما قدرت دفاعی و توانایی دفاع کردن نداشته باشد، استکبار و کشورهای سلطه‌گر با تهدید که اگر فلان کار را انجام ندادید، موشک می‌زنند و اگر کشور امکان دفاع کردن نداشته باشد، در نتیجه مجبور به عقب‌نشینی می‌شود. امروز نظام جمهوری اسلامی و ایران اسلامی با مقاومت در برابر زیاده‌خواهان و سلطه‌گران، نه فقط خود را نگه‌داشته بلکه خود را تقویت و به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای و اثرگذار در سطح منطقه و در مواردی در سطح جهان تبدیل شده است. امروز به برکت تلاش و مجاهدت‌ها در تقویت بنیه دفاعی و آمادگی همه‌جانبه، جمهوری اسلامی با صدای رسا، بدون بیم، بدون اینکه از تهدید دشمن بترسد و مرعوب دشمن بشود، علیه ظلم، سلطه، استثمار و استکبار فریاد می‌کشد و ملت‌ها می‌شنوند و تحت تأثیر قرار می‌گیرند و ملت‌ها تحت تأثیر حرکت ملت ایران قرار می‌گیرند و این در دنیا، بخصوص در دنیای اسلام مشهود است؛ ملت ایران اثبات کرده که بدون تکیه به آمریکا، پیشرفت علمی، پیشرفت اجتماعی و به دنبال آن نفوذ بین‌المللی و عزت سیاسی در دنیای بشریت پیدا کرده و نظام جمهوری اسلامی روزبه‌روز قوی‌تر، ریشه‌دارتر، مقتدرتر و دارای نفوذ بیشتر شده است و این استحکام، این استقرار، این قوت بیشتر خواهد شد. امروزه با گسترش علم و فناوری، ابزارها روزبه‌روز پیشرفته می‌شوند،

لذا بیشترین ابزارها، وسیع‌ترین و سریع‌ترین ابزارها را علیه جمهوری اسلامی استفاده می‌کنند؛ جمهوری اسلامی نیز باید خودش را آماده و از همه‌ی ابزارها استفاده کند. دشمن از دیپلماسی، گفتگوی سیاسی، مذاکره‌ی سیاسی، بده‌بستان سیاسی به‌عنوان ابزار استفاده می‌کند. لذا وقتی دشمن از گفتگوی سیاسی استفاده می‌کند باید کاملاً مراقب بود. دشمنان به برکت اقتدار نظامی و پیشرفت‌های نظامی به پای میز مذاکره آمده و در نهایت هدف آن‌ها و نظام سیاسی آمریکا این است که امکانات دفاعی، اقتدار منطقه‌ای و قدرت ملی کنار گذاشته شود؛ سلاح دفاعی که برای یک کشور لازم و ضروری است و استکبار و دشمنان به دنبال مذاکره درباره‌ی سلاح دفاعی هستند.

پاسخ سؤال فرعی اول: عوامل مؤثر نفوذ منطقه‌ای بر چانه‌زنی سیاسی در اندیشه فرمانده معظم کل قوا به ترتیب اولویت کدام‌اند؟

جمهوری اسلامی، یک کشور قدرتمند در منطقه و اثرگذار بر روی حوادث منطقه و دارای نفوذ است که اصل این اقتدار، این نفوذ، به خاطر انقلاب است؛ اگر انقلاب و روحیه‌ی انقلابی با عملکرد انقلابی نبود، این نفوذ وجود نداشت؛ چرا که این نفوذ، قدرت و تأثیرگذاری و عمق راهبردی در میان ملت‌ها حاصل شده از برکت وجود انقلاب اسلامی و روحیه انقلابی و اسلام ناب محمدی می‌باشد، لذا دشمنان مدام می‌گویند بیاید جزو جامعه‌ی جهانی تا بتوانند تأثیرات خودشان را داشته باشند و مرادشان از جامعه‌ی جهانی، چند قدرت مستکبر زورگوی ظالمی هست که می‌خواهند ایران را در نقشه‌هایشان حل نمایند؛ بنابراین دعوا بر سر این است که اگر یک کشور اسلامی با این خصوصیات به وجود بیاید، بساط استکبار و کفر برچیده است.

بر اساس تحلیل گفتمان به‌عمل آمده از بیانات مقام معظم رهبری و تحلیل محتوای اسناد کتابخانه‌ای که به تأیید حجم نمونه و خبرگان رسیده است، عوامل مؤثر نفوذ منطقه‌ای بر چانه‌زنی سیاسی در اندیشه فرماندهی معظم کل قوا به ترتیب اولویت عبارتند از:

۱. توان موشکی؛ ۲. اقتدار نظامی؛ ۳. افزایش قدرت بازدارندگی؛ ۴. قدرت منطقه‌ای؛ ۵. پیشرفت و افزایش توانمندی؛ ۶. خدامحوری و مجاهدت در راه خدا؛ ۷. اقتدار دفاعی؛ ۸. استقلال؛ ۹. حضور فعال و مقتدرانه و اثربخش؛ ۱۰. پایبندی به اصول و آرمان و ۱۱. توان نهضتی جمهوری اسلامی ایران.

پاسخ سؤال فرعی دوم: عوامل مؤثر قدرت نظامی بر اقتدار میدانی در اندیشه فرمانده معظم کل قوا به ترتیب اولویت کدام‌اند؟

از مهم‌ترین محورهای راهبرد نظامی ایران تلاش برای بازدارندگی همه‌جانبه و افزایش توانمندی دفاعی است که هدف اصلی قابلیت موشکی آن را دربرمی‌گیرد. اقتدار موشکی نه تنها جزئی از دکترین دفاعی مبتنی بر بازدارندگی متعارف ایران است، بلکه مرکز آن نیز به شمار می‌رود. تسلیحات موشکی یک اولویت راهبردی برای ایران و به‌عنوان یک ابزار کارآمد در راهبرد دفاعی - امنیتی ایران جایگاهی محوری محسوب می‌شود؛ چون در شرایط فعلی ایران می‌تواند با توسعه توانمندی موشکی خود با صرف هزینه کم و در مدت زمانی کوتاه به قابلیت بازدارندگی بهتری دست یابد، لذا افزایش قابلیت‌های موشکی به‌عنوان فناوری بومی، نوعی بازدارندگی مؤثر امنیتی ایجاد خواهد کرد که به‌واسطه آن بازدارندگی همه‌جانبه ایران تقویت شده و دستیابی به اهداف استراتژیک دفاعی - امنیتی مطلوب محقق خواهد شد، ضمن اینکه سیاست دفاعی ایران مبتنی بر دفاع بازدارنده است و نیروهای مسلح ملزم به دستیابی به پیشینه توان و اقتدار هستند تا در مواقع تهدید علیه منافع امنیتی کشور، با رویکردی تدافعی در ارباب دشمن از آغاز حمله، ایجاد ثبات نسبی و پرهیز از جنگ مؤثر باشند.

بر اساس تحلیل گفتمان به‌عمل‌آمده از بیانات مقام معظم رهبری و تحلیل محتوای اسناد مربوطه که به تأیید حجم نمونه و خبرگان رسیده است، عوامل مؤثر قدرت نظامی بر اقتدار میدانی در اندیشه فرماندهی معظم کل قوا به ترتیب اولویت عبارت‌اند از:

۱. توان موشکی؛ ۲. اقتدار نظامی؛ ۳. خدامحوری و مجاهدت در راه خدا؛ ۴. حضور فعال و مقتدرانه و اثربخش؛ ۵. افزایش قدرت بازدارندگی؛ ۶. پیشرفت و افزایش توانمندی؛ ۷. پایبندی به اصول و آرمان؛ ۸. اقتدار دفاعی؛ ۹. استقلال؛ ۱۰. توان نهضتی؛ و ۱۱. همگرایی با گروه‌های جهادی جمهوری اسلامی ایران.

ب- پیشنهادها

- مسئولان سیاسی، تقویت توان دفاعی به‌ویژه آزمایش‌های موشکی و توسعه توان نظامی را در گفتگوها و روابط سیاسی، به‌عنوان خط قرمز مدنظر داشته باشند.
- مسئولان، همواره افزایش قدرت نظامی را در اولویت اساسی در جهت بالابردن توان بازدارندگی و پشتوانه مذاکرات مورد توجه جدی قرار دهند.
- مسئولان سیاسی از فرصت‌ها و قوت‌های دفاعی - امنیتی موجود به‌منظور پیشرفت گفتگوها و توسعه روابط سیاسی خود برای دستیابی به اقتدار سیاسی استفاده کنند.

منابع

الف- فارسی

- بیانات فرمانده معظم کل قوا حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، *قابل دسترس در پایگاه اینترنتی به آدرس: www.khamenei.ir*.
- دشتی، محمد (۱۳۹۰). *نهج البلاغه*. ترجمه، محمد دشتی. قم: انتشارات اشکذر.
- بشری، اسماعیل (۱۳۸۹). «نقش موشک در سیاست بازدارندگی ج.ا.ایران». *پژوهش (نامه) روابط بین‌الملل*، شماره ۴۹، صص ۴۰-۹.
- پورشاسب، عبدالعلی (۱۳۹۷). «بررسی نقش عوامل ژئوپلیتیک در تعیین دکترین نظامی»، تهران، *فصلنامه مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی*، شماره ۳۰، صص ۳۲۹-۳۵۳.
- دوئرتی، جیمز و فالتزگراف، رابرت (۱۳۸۴). *نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل*، ترجمه: علیرضا طیب و وحید بزرگی. تهران: نشر قومس، چاپ چهارم.
- دهقان، محمدحسن (۱۳۹۹)، *الگوی قدرت نظامی ج.ا.ایران بر اساس فرهنگ مهدویت، فصلنامه علمی مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی*، سال یازدهم، شماره ۴۵، زمستان ۱۴۰۰، صفحه ۳۳۱-۳۵۵.
- راش، مایکل (۱۳۷۷). *جامعه و سیاست*، ترجمه منوچهر صبوری. تهران: انتشارات سمت.
- رشید زاده، فتح‌الله (۱۳۹۰). *تبیین اندیشه‌های مقام معظم رهبری*. تهران: انتشارات افسری امام علی (ع).
- ساعد، نادر (۱۳۸۶). «تحلیل هنجار بین رژیم کنترل فناوری موشکی و الزامات دفاعی ج.ا.ایران». *فصلنامه سیاست دفاعی*، سال پانزدهم، شماره ۵۹، صفحه ۶۸-۴۳.
- شیرازی، مکارم (۱۳۷۰). *مدیریت و فرماندهی در اسلام*. تهران: هدف، چاپ هشتم.
- طارمی، کامران (۱۳۸۲). «تحلیلی بر نقش موشک‌های بالستیک در دکترین دفاعی ایران». *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، دوره پنجاه و نه، صفحه ۱۹۴-۱۷۹.
- قنبری، سمیه؛ آذرشب، محمدتقی؛ موسوی، سید محمدرضا (۱۳۹۵). «استحکام درونی قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه‌ی مقام معظم رهبری با تأکید بر مؤلفه‌های دفاعی-امنیتی». *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، س ۶، ش ۴، زمستان ۹۵، صص ۲۱۲-۱۹۳.
- قوام ملکی، حمیدرضا (۱۳۹۰). «نقش موشک‌ها در راهبرد بازدارندگی جمهوری اسلامی ایران».

- فصلنامه رهنامه سیاست‌گذاری، سال دو، شماره ۱، ص ۹۷-۱۱۷.
- کردسمن، آنتونی. اچ (۱۳۸۲). *موازنه نظامی در خلیج فارس و خاورمیانه*، ترجمه مرکز مطالعات و تحقیقات دفاعی نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. تهران: سایه‌روشن.
 - کلانتری، فتح‌الله (۱۳۹۶)، «تأثیر اقتدار دفاعی بر اقتدار سیاسی از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)» *مجله سیاست دفاعی*، ش ۹۸. اردیبهشت ۱۳۹۶، صفحه ۶۱-۳۹.
 - کلانتری، فتح‌الله (۱۳۹۴)، «شناخت‌شناسی عوامل مرتبط با مؤلفه دفاعی-امنیتی جهت استحکام ساخت درونی قدرت نظام با تأکید بر منویات مقام معظم رهبری». *کتاب چکیده مجموعه مقالات همایش ملی استحکام ساخت درونی قدرت نظام*. تهران: دانشگاه دفاع ملی.
 - کوهن، سائول برنارد (۱۳۸۷). *ژئوپلیتیک نظام جهانی*، ترجمه عباس کردان. تهران: ابرار معاصر.
 - گریفیتس، مارتین (۱۳۸۸). *دانشنامه روابط بین‌الملل و سیاست جهان*، ترجمه علیرضا طیب. تهران: نشر نی.
 - نبوی، عباس (۱۳۸۸). *فلسفه قدرت*. تهران: انتشارات سمت.
 - مطهری، مرتضی (۱۳۸۵). *مجموعه آثار استاد مطهری ج ۱۹*، ص ۱۱۹. قم: صدرا.

ب- انگلیسی

- Cordesman, Anthony H. (2015), “*The Iran Nuclear Agreement and Conventional Arms Transfers in the Gulf*”, Center for strategic & International Studies, Available at: <https://www.csis.org/analysis/iran-nuclear-agreement-and-conventional-arms-transfers-gulf>.
- Federation of American Scientists (2012) “*Annual Report on Military Power of Iran*”, (observed: 1, 12,2012), Available at: <https://fas.org/man/eprint/dod-iran.pdf>
- Haines, John R. (2015), “*Between the Fall and the Second Coming: Radiological Weapons & Iran’s Un-constrained Missile Program*”, Foreign Policy Research Institute.
- Hildreth, Steven A. (2012), “*Iran’s Ballistic Missile and Space Launch Programs*”, Congressional Research Service, Library of Congress.
- Kahn, Tzvi. (2015), “*FPI Bulletin: Iran’s Ballistic Missile Program Mirrors Nuclear Pursuit*”, Foreign Policy, (observed: 22,12,2015), at: <http://www.foreignpolicy.org/content/fpi-bulletin-iran%E2%80%99s-ballistic-missile-program-mirrors-nuclear-pursuit>.
- Rubin, Uzi. (2006) “*The Global Range of Ballistic Missile Program*”, Jerusalem Center for Public Affairs, Vol.5, No.26

- Toukan, Abdullah & Cordesman, Anthony H. (2014) “*Iran’s Nuclear Missile Delivery Capability*”, Center for strategic & International Studies, (observed: 2,11,2015), at: http://csis.org/files/publication/141124_CSIS_Toukan_Irans_Nuclear_Missile_Delivery_Capability.pdf